

"לא תגנוב" – ליום המאבק למלחמה באלימות נגד נשים

/ שלום רוזנברג

מאמר זה מוקדש ליום המאבק הבינלאומי למלחמה באלימות כנגד נשים. מבקש אני שתתלוו אלי למסע אל עשרת הדברות, ב"שמות" או ב"דברים". נשים לב לדיבר השמיני: "לא תגנוב". הטקסט מובן לנו ללא בעיות. גניבה היא גניבה! לכאורה! אולם מעבר לגניבה במובנה השגור, חז"ל דברו על עוד שלושה סוגים נוספים של גניבה. את הראשון מבקש אני לכנות: שאלת הקניין הרוחני, אליו אחזור אליו בלי נדר בהזדמנות אחרת לדון במשמעויותיה השונות. על הסוג השני של הגניבה נוכל ללמוד בספר שמואל (ש"ב, טו, ו): "וַיִּגְנֹב אֶבְשָׁלוֹם אֶת לֵב אֶנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל". לי ברור שהפרסומת המסחרית והתעמולה הפוליטית נכנסת לקטגוריה זאת של "גניבת הלב". ועתה אעבור להרחבה השלישית של מושג הגניבה, אך אתחיל קודם בסיפור של זיכרון ילדות.

לפני שנים רבות, כשהייתי בן 12, ראיתי סרט של צ'רלי צ'פלין: Monsieur Verdoux. כמו כולם, גם אני אהבתי מאוד לראות את סרטיו של צ'פלין, אך באותה הפעם, יצאתי מן ההצגה מאוכזב. עיקר צ'פלין היה חסר מן הסרט! לאחר שנים, ראיתי שוב את הסרט ואז הבנתי אותו. מתוארת בו דמות של אדם שהתחתן באופן סדרתי עם נשים עשירות, הרג אותן ולקח את רכושו. בשביל רבים מן הצופים הייתה זאת יצירה בלתי נסבלת, סתם הומור שחור. אך אני ראיתי זאת אחרת. בעיני היה זה סרט שתקף את השקר שבמוסר האנושות. גיבור הסרט רצח כדי להצליח למצוא עזרה לאשתו ולילדו הנכים. אבל רצח הוא רצח. אלא שלא זו הייתה התזה של הסרט. הגיבור הרוצח טוען שהוא אינו יותר גרוע מהמדינות שנלחמות והורגות המונים בתור "ביזנס". הרצון למכור אמצעי לחימה ולהרוויח כסף דחף את העולם למלחמות נוראות וגרם לכך שהרציחות ה"קטנות" האלה הפכו למעין אפסים מוחלטים בהיסטוריה.

וכעת, נחזור לפרשנות על הדיבר השמיני ונקרא את דברי הפילוסוף היהודי הגדול, פילון האלכסנדרוני מתוך פירושו על עשרת הדברות: (עמ' 210 בתרגום העברי).

פילון, הגאון שהביא לעולם את הפילוסופיה הדתית כולה, מתחיל את דיונו בתאור מעשי הגנבים: "לפי רצונו [של הגנב] הוא [היה] לוקח את נכסיהם של כל האנשים, אך לפי יכולתו [המוגבלת] – של אחדים..." אך מול אותו "גנב קטן" מתאר פילון את מעשיהם של גנבים גדולים בעלי כח גדול בהרבה. כוונתו לאנשים היושבים בשלטון המנצלים את כוחם כדי להתעשר, וכדברי פילון: "שודדים ערים שלמות בלי שום חשש לעונשים, מפני שלכאורה הם עדיפים על החוקים: [אלו] חסידי שלטון המעטים... כשהם מסתירים בשמות הנשגבים של שלטון והנהגה, מה שלאמיתו של דבר אינו אלא גניבה".

ממש כמו בסרט של צ'פלין, גם פילון הבין לפני יותר מ-2000 שנה, שכנגד הגניבות והפשעים הקטנים של האדם הקטן עומדים השלטון והציניות שבשם "השמות הנשגבים של שלטון והנהגה" - עושים מעשים לא כשרים כשלנגד עיניהם עומד הכסף. כך לפי פילון, זו המשמעות הנוספת של "לא תגנוב".

אך לפי גישתם של חז"ל, הדיבר השמיני מדבר על סוג נוסף של גניבה, חמורה הרבה יותר. זוהי גניבת בני-אדם, הכוח השליט במקומות לא מועטים באפריקה ובעולם האסלמי, משתמשים בכוחם בכדי לפגוע בחופש בני האדם ולהפוך אותם לעבדים ולשפחות מין. הם אף "גונבים" ילדים קטנים כדי להפוך אותם לחיילים אכזריים וכך גם גונבים לא רק את גופם אלא גם את נפש הילד שלהם אם בכלל הם ישרדו פיזית. לפי פירוש חז"ל, במרכזו של הדיבר השמיני עומד דווקא מי שגנב כדי להפכו לעבד. גניבה מסוג זה מסבירה, לדבריהם,

את הסיבה ש"לא תגנוב" מוקמה בסמוך לדיברות חמורות שעונשם מוות. אך לכאורה, בין כה וכה אין עונש מוות, אם כך מה זה משנה? אך לדעתי, למרות שעונש מוות אינו ישים, הוא עדיין מלמד אותנו עיקרון חשוב ביותר: בפשע זה תן את העונש הגדול ביותר האפשרי! והנה לנגד עינינו הולכת ומתרחשת קטסטרופה הנוצרת ע"י הכימיה המודרנית שלא רק מייצרת חומרי נפץ הפוגעת באנשים מסכנים רבים כמו בסוריה אלא גם הצליחה ליצר את סמי האונס הכימי ה"גונבים" את התודעה וקל וחומר את יכולת ההתנגדות מקורבנות הסם. אין לי ספק, שהאפשרות היחידה להילחם נגד התופעה, היא הענישה בעונש המקסימלי על כל מי ששותף לייצור, למכירה ולשימוש באחד מסמים אלה. בצדק הנשים נלחמות הנשים, וגם הגברים, בפגיעות כנגד הנשים. אך זו היא לדעתי הפגיעה האיומה ביותר. לא ייתכן שבעזרת המדע אישה תאבד את התודעה ותיהפך לאובייקט ממש, שאינה מסוגלת להבין מה מתרחש איתה באופן כמעט אבסולוטי, לא! אבסולוטי ממש! על גניבה כזו מגיע לפי עשרת הדברות, העונש המקסימלי! עדיין אפשר להילחם, לפני שיהיה מאוחר.